

De Kristallnacht, 9 en 10 november 1938

Ter nagedachtenis aan Nathan ter Berg en Henriette ter Berg – De Jonge

vermoord in Auschwitz 23 november 1942

Ze woonden aan de Prinsesseweg 28a in Groningen.¹

De Folkingestraat in Groningen, waar net als nu veel winkeltjes waren gevestigd leek vanaf november 1938 soms een straat in een Duitse stad! Overal hoorde je mensen Duits spreken. De gezelligheid, de levendigheid, de stemmen, de muziek. Het waren de geluiden van hoop op veiligheid.

De Duitsers die hier woonden waren vaak joodse vluchtelingen. Ze waren Duitsland ontvlucht toen groeiend en geïnstitutionaliseerd antisemitisme in de nacht van 9 op 10 november 1938 uitmondde in antisemitisch geweld.

Op grote schaal werden die nacht Joodse bezittingen in Duitsland vernield. Vooral scholen, synagogen en winkels moesten het ontgelden. Omdat het geweld tegen Joden vooraf gepland was door de nazi's wordt in Duitsland tegenwoordig gesproken van 'Pogromnacht'.

Joseph Goebbels, Minister van Propaganda, noemde de pogrom 'Kristallnacht'. Een verhullende term. De gevolgen van de pogrom waren afschuwelijk; er vielen waarschijnlijk meer dan 200 doden en bijna 30.000 Joodse mannen werden gevangen genomen en gedeporteerd naar interneringskampen.

Voor veel historici is de Kristallnacht het begin van de Holocaust (of Sjoa) in Europa. Joods Groningen, die levendige gemeenschap in het hart van de stad werd weggevaagd in de duisternis van vernietigingskampen als Sobibor en Auschwitz. 2800 Groningse joden werden vermoord. Nederland heeft relatief het grootste aantal joodse slachtoffers van West-Europa, van de 140.000 joden werden er 107.000 gedeporteerd. Vijfduizend keerden terug uit de kampen. Circa 20.000 overleefden op een andere manier, bijvoorbeeld door de onderduik.²

Het antisemitisme manifesteert zich tegenwoordig misschien anders dan in de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw, maar de gevaren zijn hetzelfde. De website *Antisemitism.adl.org* biedt inzicht in de vraag hoe antisemitisme in verschillende discoursen verstopt zit en in hoeverre de specifieke haat jegens joden uniek is. De samenstellers van de website analyseerden een grote hoeveelheid bronnenmateriaal en waarschuwen: 'Antisemitism has commonalities with racism, anti-Muslim bias, xenophobia, homophobia, transphobia, misogyny and other forms of hate and discrimination. It also has certain unique characteristics as a specific set of ideologies about Jews that has migrated across discourses. In almost every part of society this hatred has been conjured and adjusted to suit the values, beliefs and fears of specific

¹ <https://www.joodsmonument.nl/nl/page/135486/nathan-ter-berg>

² <https://www.joodsmonument.nl/nl/page/546947/de-holocaust-in-nederland>

demographics and contexts. We cannot fight antisemitism without understanding how it is both intertwined with other forms of prejudice and how it is unique.’³

Net als overal in Nederland wordt op Stadslyceum gewerkt aan burgerschap. We leren door met elkaar te spreken en naar elkaar te luisteren. We leren dat kunst en literatuur niet alleen een product zijn van vrijheid, maar dat ze die vrijheid ook beschrijven en beschermen. We leren tolerant te zijn en medemenselijkheid tonen.

Onze school dankt zijn naam aan Hendrik Nicolaas Werkman. Hij was kunstenaar, drukker, een bewonderaar van de joodse gemeenschap in Groningen en hij werd zelf slachtoffer van de nazi’s.⁴ Werkman verafschuwde de gebeurtenissen in november 1938. In zijn naam, in naam van Henriette en Nathan ter Berg-de Jonge en in naam van alle Groningse joden die werden vermoord gedurende de Sjoa herdenkt het H.N. Werkman Stadslyceum de vreselijke nacht van de brandende synagogen. 1a328

³ <https://antisemitism.adl.org/>

⁴ <https://www.kb.nl/themas/boekkunst-en-geillustreerde-boeken/hot-printing-van-hn-werkman/hn-werkman-korte-biografie>